

Luboš Švec

Posudek magisterské závěrečné práce Darimy Batorové, Transformace bývalých uzavřených měst. Případová studie Paldiski a Sillamae, Praha, FSV UK 2010, 117 s., 3 přílohy.

Diplomantka zvolila téma transformace bývalých sovětských uzavřených vojenských měst, metodologicky téma spadá do sociální geografie a regionálního rozvoje, zabývající se transformací postsocialistického města. Na příkladu transformace bývalé ponorkové základny s atomovým reaktorem Paldiski nedaleko Tallinnu a uzavřeného města s tajnou vojenskou výrobou Sillamäe v severovýchodním Estonsku autorka sleduje dvě varianty demilitarizace a restrukturalizace funkce bývalých sovětských vojenských uzavřených měst.

Problematiku rozdělila do čtyř kapitol, v nichž přechází deduktivním způsobem od vysvětlení fenoménu sovětského uzavřeného města a jeho fungování k procesu demilitarizace a transformace v bývalých sovětských satelitech kolem Baltského moře k procesu demilitarizace sovětských základen a vojenských tajných center v Estonsku a závěrečné případové studii transformace Paldiski a Sillamäe. Proces transformace těchto měst je silně poznamenán tím, že v nich po odchodu ruských vojsk zůstala většina ruského obyvatelstva, která sem byla prověřena a přijata za sovětského režimu a pracovala pro sovětský zbrojní průmysl nebo zabezpečovala nevojenské další služby související s fungováním základny. Po obnovení nezávislosti Estonska a rozpadu SSSR neodešla s ruskými posádkami jako tomu bylo v satelitních státech východního bloku, ale zůstala jako cizí aglomerace s žádnými nebo slabými vazbami na hostitelskou zemi a naopak silnými vazbami na Rusko jako mateřskou zemi. Demilitarizace, charakterizovaná odtajněním, ztrátou výhod souvisejících se zvláštním postavením, otevřením města a přechod k tržní ekonomice byla komplikována oboustrannou nedůvěrou, neznalostí místního jazyka a absencí estonského občanství, o nějž se museli ucházet. Autorka v práci rozebírá limitující a stimulující faktory pro nalezení nové funkční struktury obou měst. V případě Paldiski převážily negativní faktory, které vedly k pauperizaci a suburbanizaci. Naopak v Sillamäe, které jako sovětské vojenské výzkumné centrum disponovalo intelektuální kapacitou, lze charakterizovat proces transformace jako úspěšný, k čemuž přispěla schopnost rychlejší integrace do nových podmínek a liberální pragmatický přístup některých estonských podnikatelů (T. Vähi) k ekonomické restrukturalizaci, spojené s využitím tranzitní a ekonomické vazby s Ruskem. Zřejmě nejpozitivnějším faktorem pro zůstávající obyvatelstvo obou měst po odchodu armády byla řešení ekologické devastace.

Autorka využila svého krátkého pobytu v Estonsku k provedení terénní sondy, uskutečnila několik interview, konzultací, seznámila se především s místním ruskojazyčným tiskem. K vyváženosti práce by přispělo obohacení práce o názorová východiska estonské strany, jinak autorka zůstane poplatná ruské postsovětské optice. Příkladem může být ironizovaný citát estonského starosty s výzvou, aby se místní obyvatelé začali učit estonsky jako předpokladu integrace (s. 75). Pro pochopení sociálního kontextu urbanistických procesů během sovětského a postsovětského období jako i otázky menšin jsou klíčové práce geografa Tiita Tammaru z Institutu geografie Tartuské univerzity, s nimiž se však diplomantka neseznámila. Práci by prospělo rozšíření statistické základny o sociální a další parametry integračního procesu pro obě města, ovšem jak však D. Batorova upozorňuje, chybí nebo byly nedostupné.

V textu lze nalézt některé menší nepřesnosti – s. 48 textilní továrna (Kreenholmská) v Narvě byla vybudována již v 19. století – byla největší textilní továrnou carského Ruska před první světovou válkou, po druhé světové válce byla rekonstruována a modernizována. S.61, pozn.167 - Skrunda byla vyklizena již v roce 1998, definitivně předána 1999, v roce 2000 zde tedy nemohlo pracovat 600 vojáků.

Závěrečný seznam použitých zdrojů je nepřehledný, na prvním místě měly být uvedeny primární zdroje a až poté sekundární literatura. ISBN není třeba při citaci uvádět.

Přednosti práce vidím v rozboru a klasifikaci sovětských uzavřených měst, kontextualizaci problematiky transformace bývalých sovětských vojenských měst v rámci střední a východní Evropy, rozboru hlavních transformačních problémů měst Paldiski a Sillamäe. Zajímavým doplňkem je seznam uzavřených lokalit na teritoriu RF k roku 2005. O něco slabší je kontext postsovětské transformace a desovětizace v Estonsku, Aplikaci Sorokinovy koncepce sociální propustnosti, horizontální a vertikální mobility by bylo třeba doplnit a rozvést o relevantní odbornou literaturu k transformaci estonských měst.

Práci doporučuji k obhajobě, hodnotím jako dobrou.

19.6.2010

.....

Doc. PhDr. Luboš Švec, CSc.